

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี สำหรับเด็กและเยาวชน¹

อนุสรฯ ปานมาศ²

ปัจจุบันปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนมีความซับซ้อนและน่าวิตกมาก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ซึ่งเห็นได้จากสถิติคดีปี 2567 จากทั่วประเทศ ได้จัดรวบรวมสถิติคดีไว้ โดยศูนย์ข้อมูลและสถิติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน Department Operation Center (DOC)³ ที่พบว่า เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ทั้งคดีเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย คดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน อีกทั้งยังพบการรวมกลุ่มกันก่อเหตุต่าง ๆ เลียนแบบพฤติกรรมผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว เด็กและเยาวชนยังอยู่ในวัยพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม การกระทำความผิดของเด็กจึงมักมีสาเหตุจากความขาดวุฒิภาวะ สิ่งแวดล้อม และมีพฤติกรรมเลียนแบบหรือการขาดการชี้นำที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังพบอายุเฉลี่ยของผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มลดลง แต่เนื่องด้วยเด็กและเยาวชนยังอยู่ในช่วงที่อ่อนด้อยประสบการณ์ อยากรู้อยากลอง อยากรู้ การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน จึงเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญและมีความละเอียดอ่อน การดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน จึงต้องคำนึงถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้กลับตนเป็นคนดีของสังคม วิธีการลงโทษทางอาญาแบบผู้ใหญ่กับเด็กและเยาวชนอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว และอาจส่งผลให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ หากไม่ได้รับการฟื้นฟูอย่างเหมาะสม

ประเทศไทยได้พัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้ตราพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งได้บัญญัติ "มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา" ไว้ในหมวด 7 (มาตรา 86 ถึงมาตรา 94) และหมวด 11 (มาตรา 132)

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีสำหรับเด็กและเยาวชน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา ภักดิ์คง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และรองศาสตราจารย์ ดร.ปริดาโชติมานนท์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ศูนย์ข้อมูลและสถิติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, [Online], Available URL: https://doc.djop.go.th/public/cms_all_stat_cmsfccc.php. (มิถุนายน 2568, 12).

มาตราเหล่านี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามปกติ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเหมาะสม การพัฒนากฎหมายดังกล่าว สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 (Convention on the Rights of The Child, 1989) และหลักการคุ้มครองเด็กที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือมาตรฐานของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเยาวชน หรือที่เรียกว่า กฎปักกิ่ง (Beijing Rules) ส่งเสริมให้มี "มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีอาญา" หรือที่เรียกว่า มาตรการพิเศษ (Diversion) เพื่อให้เด็กที่กระทำความผิดได้รับการฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเหมาะสม โดยหลีกเลี่ยงผลเสียจากการถูกกักขังหรือรับโทษทางอาญา

ในต่างประเทศต่างก็เน้นย้ำให้รัฐเลือกใช้มาตรการการเบี่ยงเบนหรือหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Diversion) หรือ การเยียวยา ที่ไม่ใช่ทางศาล (Non-judicial measures) ซึ่งหมายถึง การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางศาล เพื่อหลีกเลี่ยงการส่งเด็กเข้าสู่ระบบการพิจารณาคดีที่เป็นทางการ ยกเว้นกรณีที่เป็นอย่างแท้จริง หลายประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา เนเธอร์แลนด์ หรือนิวซีแลนด์ ได้นำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ โดยพัฒนาโปรแกรมเบี่ยงเบนหรือหันเหคดี (Diversion Programs) ที่มีโครงสร้างชัดเจน เช่น การให้คำปรึกษา การบริการชุมชน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟู โดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีในชั้นศาล

แม้การใช้มาตรการพิเศษฯ จะมีเจตนารมณ์ในการป้องกันและแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กในเชิงบวก แต่การดำเนินมาตรการดังกล่าว ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ยังมีปัญหาทางกฎหมายหลายประการ เช่น การไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนของคำพิพากษา ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงมาตรการพิเศษ การขาดกลไกควบคุมและติดตามผล หรือปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายและความไม่แน่นอนในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในคดีที่มีลักษณะร้ายแรง เมื่อเกิดความไม่ชัดเจนของหลักเกณฑ์การใช้มาตรการ ตลอดจนความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการบันทึกประวัติทางคดีของเด็ก นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการใช้มาตรการพิเศษกับคดีที่มีความร้ายแรงหรือไม่เหมาะสม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมและความเชื่อมั่นของสังคมในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน แม้มีเจตนารมณ์ที่ดีและเป็นไปตามหลักสากล แต่ก็ต้องมีแนวทางบังคับใช้ที่ชัดเจน โปร่งใส และสมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กกับการรักษาความยุติธรรม มิฉะนั้นจะนำไปสู่ปัญหาทางกฎหมาย เช่น ความเหลื่อมล้ำ การกระทำผิดซ้ำ และการละเมิดสิทธิผู้เสียหาย

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้ควรมีการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินผลการใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีในบริบทของกฎหมายไทย โดยเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติของประเทศอื่น ๆ ที่มีระบบกฎหมายก้าวหน้า เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงทั้งในเชิงกฎหมายและการปฏิบัติให้เหมาะสม เป็นธรรม และคุ้มครองสิทธิทั้งของเด็กและผู้เสียหายอย่างสมดุล อันจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

และเยาวชนในประเทศไทยให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลและบริบททางสังคมไทยอย่างแท้จริง อันเป็นประเด็นสำคัญที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ปัญหาเกี่ยวกับบทกำหนดโทษสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำและมีลักษณะไม่เจตนา การที่ศาลได้นำมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกและผู้กระทำความผิดที่ไม่เป็นอันตราย ออกจากกระบวนการยุติธรรมตามปกติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีก⁴ กรณีเด็กหรือเยาวชนที่กลับมากระทำความผิดซ้ำและมีพฤติกรรมที่ไม่เจตนา การกระทำผิดซ้ำหรือการกระทำความผิดซ้ำ (Rearrest) หมายถึง การถูกจับกุมในคดีที่ไม่ใช่คดีอาชัฏ ภายหลังจากเด็กและเยาวชนเสร็จสิ้นมาตรการต่าง ๆ แล้ว จะเห็นได้จากรายงานสถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ปีงบประมาณ 2567 ของสถาบันวิจัยและพัฒนา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน⁵ ซึ่งพบว่า การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนทั้งหมดในการติดตาม คิดเป็นร้อยละ 24.7 ของจำนวนเด็กและเยาวชนทั้งหมด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบัน การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ในมุมมองของกฎหมาย เด็กยังถือเป็นบุคคลที่ยังไม่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เปรียบเสมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์⁶ สามารถอบรมและปรับปรุงได้ ดังนั้น การลงโทษเด็กหรือเยาวชนจึงต้องคำนึงถึงหลักการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์สำคัญของกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนก็เพื่อสนับสนุนหลักการประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best-interests of the child)

แม้จะเกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้น แต่ตาม พรบ.ศาลเยาวชน ฯ ก็ยังไม่มิตบบัญญัติที่เป็นการกำหนดโทษสำหรับกรณีนี้ ซึ่งต่างจากกรณีของผู้ใหญ่ที่มีกำหนดการเพิ่มโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 92 ซึ่งมาตรานี้ มีไว้เพื่อเพิ่มโทษแก่ผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก และกลับมากระทำความผิดอีกครั้ง และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 93 บัญญัติว่า ผู้ใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก ถ้าและได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดที่จำแนกไว้ในอนุมาตราต่อไปนี้ซ้ำในอนุมาตราเดียวกันอีก ในระหว่างที่ยังจะต้องรับ

⁴นิษฐนาถ บุลสถาพร, “ปัญหากฎหมายในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553,” (นิติศาสตร์คุณฐิบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2566),/ หน้า 3.

⁵กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, รายงานสถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ประจำปี 2556 / [Online], Available URL:/ <https://www.djop.go.th/storage/files/2/2568> (ตุลาคม, 30). กรมพินิจ หน้า 3.

⁶มาตาลักษณ์ เสรมธากุล, พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 : การพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1/(คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์/โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน, กรกฎาคม 2565),/หน้า 47.

โทษอยู่ที่ดี ภายในเวลา 3 ปีนับแต่วันพ้นโทษก็ดี ถ้าความผิดครั้งแรกเป็นความผิดซึ่งศาลพิพากษาลงโทษจำคุก ไม่น้อยกว่าหกเดือน หากศาลจะพิพากษาลงโทษครั้งหลังถึงจำคุก ก็ให้เพิ่มโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นถึงหนึ่งของโทษ ที่ศาลกำหนดสำหรับความผิดครั้งหลัง ซึ่งเป็นการเพิ่มโทษถึงหนึ่งสำหรับผู้กระทำความผิดซ้ำในความผิดบาง ประเภท

ดังนั้น ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำและมีพฤติกรรมไม่เจ็ดหลายของเด็กและเยาวชน จึงไม่ใช่เพียง ประเด็นทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว สังคม และระบบการอบรมเลี้ยงดูโดยรวม จำเป็นต้องมีมาตรการเชิงรุก ทั้งในด้านการฟื้นฟูพฤติกรรม การส่งเสริมคุณภาพครอบครัว และการปรับปรุง กฎหมายให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมปัจจุบัน เพื่อให้สามารถลดการหวนกลับมากระทำความผิดของเด็ก และเยาวชนได้อย่างยั่งยืน และการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย แนวทางจาก ต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาที่ใช้โครงการ Continuum of Care ญี่ปุ่นที่สนับสนุนการศึกษาและติดตามหลัง ปล่อยตัว และเนเธอร์แลนด์ที่ใช้การประเมินรายบุคคล ล้วนสะท้อนหลักการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูและการบูรณาการ กลับสู่สังคม ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้เพื่อลดการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและ เยาวชนอย่างยั่งยืน

ประเด็นที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนแต่ละราย ตามบทบัญญัติของพรบ.ศาลเยาวชน ฯ กำหนด “มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี” เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก และเยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยไม่เสียโอกาสในชีวิต แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ มาตรการก่อนฟ้องคดี ตามมาตรา 86 มาตรการหลังฟ้องตามมาตรา 90⁷ และมาตรการก่อนมีคำพิพากษามาตรา 132 อย่างไรก็ตาม มาตรา 86 ให้อำนาจดุลพินิจแก่ผู้อำนวยการสถานพินิจเพียงผู้เดียวในการพิจารณาจัดทำแผนแก้ไข บำบัด และ ฟื้นฟู ซึ่งอาจกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกรณีที่ไม่เห็นควรใช้มาตรการดังกล่าว⁸ ส่งผล ให้เด็กบางรายสูญเสียโอกาสในการฟื้นฟูตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้มีการปรับปรุง มาตรา 86 โดยกระจายอำนาจดุลพินิจไปยังเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนตั้งแต่ชั้นจับกุม ให้ สามารถรวบรวมข้อเท็จจริงและสั่งใช้มาตรการพิเศษในชั้นก่อนฟ้องได้ เพื่อลดภาระของศาลและสถานพินิจ รวมทั้งลดจำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้สามารถนำแนวทางของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาที่มี

⁷กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่ในการจัดการกับปัญหาผู้มีอิทธิพลและยาเสพติดในชุมชน, กรม ประชาสัมพันธ์ [Online], Available URL: <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/386151,2568> (กันยายน 2568, 3).

⁸ชัชวาลย์ สงวนพันธ์, “มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อน ฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2560), หน้า 2.

Intake Officer ทำหน้าที่สืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็ก ครอบครัว และสาเหตุการกระทำผิด มาใช้เป็นต้นแบบ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการส่งเด็กเข้าสู่กระบวนการศาล ขณะเดียวกัน มาตรา 132⁹ ยังมีข้อบกพร่องสำคัญ เนื่องจากกฎหมายมิได้กำหนดขอบเขตประเภทหรือความร้ายแรงของความผิดที่ศาลสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาได้อย่างชัดเจน ทำให้ศาลมีอำนาจดุลพินิจกว้างขวางแม้ในคดีร้ายแรง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความแตกต่างของผลคดีในลักษณะเดียวกัน และกระทบต่อหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย หากขาดแนวทางควบคุม เช่น มาตรฐานการประเมินหรือระบบติดตามผล ความไม่แน่นอนดังกล่าวอาจบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม และทำให้กฎหมายถูกมองว่าคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยไม่สมดุลกับความเป็นธรรมของผู้เสียหายและความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม

ประเด็นที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำผิดสะท้อนความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่างการฟื้นฟูเด็กกับการเยียวยาผู้เสียหาย¹⁰ ในหลายกรณีคดีถูกยุติลงโดยคำสั่งไม่ฟ้องหรือการใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษา ทำให้ผู้เสียหายอาจรู้สึกว่าการไม่ได้รับการพิจารณาอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะคดีที่มีความร้ายแรงหรือกระทบต่อสิทธิในเนื้อตัวร่างกาย เช่น คดีล่วงละเมิดทางเพศหรือการใช้ความรุนแรง แม้หลักการยุติธรรมเยาวชนจะมุ่งคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก แต่หากขาดการคำนึงถึงสิทธิและความรู้สึกของผู้เสียหาย ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม แม้กฎหมายจะรับรองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรม การแสดงความคิดเห็น และได้รับความคุ้มครองจากการคุกคาม แต่ในคดีเยาวชน ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะและจำกัดการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายภายใต้ดุลพินิจของศาล ส่งผลให้สิทธิของผู้เสียหายถูกลดทอนลง โดยเฉพาะการใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 90 ซึ่งกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย แต่ในทางปฏิบัติ ผู้เสียหายอาจยินยอมโดยจำยอม เนื่องจากความกังวลว่าคดีจะยืดเยื้อหรือไม่ได้รับการเยียวยา ทั้งยังไม่มีหลักเกณฑ์ชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบ จำนวน และระยะเวลาการชดเชยค่าเสียหาย รวมถึงความรับผิดชอบบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทำให้ผู้เสียหายต้องแบกรับภาระในการฟ้องคดีแพ่งเพิ่มเติม ในส่วนของมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 กฎหมาย

⁹ มนูญ จันทรแก้ว, “การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวพ.ศ. 2553 : กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุรินทร์,” ในเอกสารการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น วิทยาลัยข้าราชการตุลาการสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2568), หน้า 19.

¹⁰ ละเอียด สุนทรสิงคาล, “แนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและติดตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนศึกษากรณีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดศรีสะเกษ,” กันยายน 2568, 5/ หน้า 2-3.

ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจอย่างกว้าง โดยมีได้กำหนดขอบเขตความร้ายแรงของความผิดหรือเงื่อนไขด้านอัตราโทษ และกำหนดเพียงให้ศาลสอบถามผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย ก่อนมีคำสั่งใช้มาตรการดังกล่าว ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่สามารถคัดค้านหรือมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต่อการที่จำเลยจะไม่ถูกพิพากษา ข้อจำกัดเหล่านี้จึงกระทบต่อหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาค และศรัทธาของประชาชนต่อระบบยุติธรรมเยาวชนในระยะยาว

จากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวแล้วผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังต่อไปนี้

ปัญหาการกำหนดโทษสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำและมีลักษณะไม่เจ็ดหลาบเป็นช่องว่างสำคัญของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว เนื่องจากกฎหมายฉบับปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่รองรับกรณีดังกล่าว แตกต่างจากประมวลกฎหมายอาญาซึ่งได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำไว้ชัดเจนในหมวด 8 มาตรา 92 และมาตรา 93 เพื่อเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เคยต้องโทษจำคุกและกลับมากระทำผิดอีกครั้ง ช่องว่างทางกฎหมายนี้ส่งผลให้ศาลขาดเครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำในลักษณะร้ายแรงหรือไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ด้วยมาตรการเดิม ดังนั้น จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว โดยนำหลักการเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการฟื้นฟูควบคู่กับการสร้างความรับผิดชอบและการป้องปรามมิให้กระทำผิดซ้ำ

นอกจากประเด็นเรื่องการกระทำความผิดซ้ำแล้ว ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนแต่ละราย รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด กรณีความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกอย่างสูง ไม่เกินยี่สิบปี และเด็กหรือเยาวชนไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน กฎหมายเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจชะลอการพิพากษา โดยมุ่งเน้นการแก้ไขบำบัด และฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ ทั้งนี้ยกเว้นกรณีความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ซึ่งสะท้อนแนวคิดที่ควรแยกแยะระดับความร้ายแรงของการกระทำผิดและประวัติของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย เพื่อให้มาตรการที่ใช้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การใช้ดุลพินิจของศาลในกรณีดังกล่าวควรตั้งอยู่บนหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและรัดกุม โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย กฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถมีคำสั่งปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวและมอบตัวให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยได้ เมื่อศาลเห็นว่ายังไม่สมควรมีคำพิพากษา หรือเมื่อมีคำร้องจากบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการสอบถามและได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายก่อน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการฟื้นฟูเด็กและการเยียวยาผู้เสียหาย การกำหนดหลักเกณฑ์

เช่นนี้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการใช้ดุลพินิจของศาล เสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม และทำให้การคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่ายเป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

มาตาลักษณ์ เสรมธากุล,พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ.2553 : การพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา,พิมพ์ครั้งที่ 1/(คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์/โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน,/กรกฎาคม 2565),/หน้า 47.

ชัชวาลย์ สวงวนพันธ์,“มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้อง”,(วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,2560),หน้า 2.

มนูญ จันทรแก้ว, “การใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวพ.ศ. 2553 : กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุรินทร์,”ในเอกสารการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น วิทยาลัยข้าราชการตุลาการสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2568), หน้า 19.

ชะยีน สุนทรสิงคาล,“แนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและติดตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนศึกษากรณีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดศรีสะเกษ,”/ กันยายน 2568, 5/ หน้า 2-3.

นิษฐนาถ บุคสาพร,“ปัญหากฎหมายในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553,”(นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,/2566),/ หน้า 3.

เว็บไซต์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน,/รายงานสถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ประจำปี 2556 / [Online], Available URL:/ <https://www.djop.go.th/storage/files/2,/2568> (ตุลาคม,30). กรมพินิจ หน้า 3.

เว็บไซต์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่ในการจัดการกับปัญหาผู้มีอิทธิพลและยาเสพติดในชุมชน, กรมประชาสัมพันธ์ [Online], Available URL: <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/386151, 2568> (กันยายน2568, 3).

เว็บไซต์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ศูนย์ข้อมูลและสถิติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, [Online], Available URL: https://doc.djop.go.th/public/cms_all_stat_cmsfccc.php.(มิถุนายน 2568, 12).